

SŁOWNIK POJĘĆ Z ZAKRESU PRACY SOCJALNEJ

PRACA SOCJALNA (POJĘCIE I DEFINICJE) ***SOCIAL WORK (NOTION AND DEFINITION)***

Praca socjalna (pojęcie i definicje) – w literaturze przedmiotu można spotkać różne definicje pracy socjalnej, wynikające z trudności określenia tego pojęcia. Różnice występują także w definicjach podawanych w polskim, jak i międzynarodowym ustawodawstwie, co jest zapewne związane z różnymi modelami społeczeństwa i doświadczeniami wykonywania tego zawodu, służącego niesieniu pomocy potrzebującym. Potrzeba przedstawienia choćby niektórych z tych definicji wynika z faktu, iż ukazanie warsztatu i zakresu kompetencji pracownika socjalnego wymaga odwołania się do istoty tego zawodu, czyli do pracy na rzecz drugiego człowieka.

Historycznie praca socjalna nie była działalnością ściśle zawodową. Formy tej działalności podlegały przez stulecia ewolucji. Rozwój tej profesji rozpoczął się od opieki i pomocy wzajemnej w ramach rodziny wielopokoleniowej. Zawód pracownika socjalnego jako profesjonalisty od pomagania ukształtował się na przełomie XIX i XX wieku. Po raz pierwszy termin „praca socjalna” pojawił się w nazwie amerykańskiego stowarzyszenia National Conference of Social Work w 1917 r. (Kamiński, 2000).

W polskiej literaturze przedmiotu autorzy często powołują się na definicję zawartą w dokumentach amerykańskiego Krajowego Stowarzyszenia Pracowników Socjalnych – National Association of Social Workers (NASW) (*Code of Ethics of the National Association of Social Workers*, 1996, 1979). Praca socjalna jest w nich określana jako działalność profesjonalna polegająca na pomaganiu jednostkom, grupom lub społecznościom we wzbogacaniu lub odtwierzaniu ich zdolności społecznego funkcjonowania i tworzenia warunków społecznych sprzyjających osiągnięciu ich celów (Szmagałski, 1994/1996). Amerykański Kodeks etyki pracowników socjalnych traktuje kompetencje tych pracowników jako wartość, obok poszanowania godności osoby ludzkiej czy

uczciwości. Obowiązująca w tym zakresie zasada etyczna odnosi się do konieczności rozwoju ich profesjonalizmu. Pracownicy socjalni powinni więc nieustannie dążyć do zwiększenia swojej wiedzy i umiejętności zawodowych, stosować je w praktyce oraz starać się przyczynić do rozwoju podstaw wiedzy o tym zawodzie (*Code of Ethics of the National Association of Social Workers* 1996, 1979).

Na gruncie europejskim, w podobnym zakresie jak w Stanach Zjednoczonych, praca socjalna rozwinęła się w Niemczech. Z definicji określa się ją jako wszelką działalność zawodową w służbie ludziom potrzebującym pomocy i wsparcia. Celem tej działalności jest uzdolnienie jednostek i grup do samodzielnego i odpowiedzialnego kierowania własnym życiem w sytuacji, gdy nie radzą sobie z tym problemem zarówno wspólnoty naturalne, jak i podstawowe instytucje społeczne (Kamiński 2000, s. 432).

W Polsce na potrzeby działalności praktycznej pojęcie pracy socjalnej zostało zdefiniowane w ustawie z 12 marca 2004 r. *o pomocy społecznej* (z późn. zm. 2007, 2009). Przez pracę socjalną rozumie się „działalność zawodową mającą na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi” (Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, art. 6 pkt 12). Z powyższego wynika, że praca socjalna odnosi się do jednostek oraz ich rodzin i równocześnie jest prowadzona na rzecz ubogich i niepełnosprawnych, którzy stanowią tradycyjną klientelę pomocy społecznej (Marzec-Holka 2003; Kwaśniewski 1998). Tym niemniej w tym zapisie ustawowym nie wskazuje się wartości, w imię których praca socjalna powinna być realizowana. Natomiast aspekt ten zauważa definicja zawarta w Rezolucji Rady Europy nr 16 (1967), która stwierdza, że „Praca socjalna jest specyficzną działalnością profesjonalną, której zadaniem jest ułatwianie wzajemnego przystosowania jednostek, rodzin, grup i środowiska społecznego, w którym żyją, oraz rozwijanie poczucia własnej wartości indywidualnej poprzez wykorzystanie możliwości tkwiących w ludziach, w stosunkach interpersonalnych oraz zasobach udostępnianych przez społeczności lokalne”.

B. Dubois i K. Krogsrud-Miley (1996, s. 18) definiują pracę socjalną jako działanie profesjonalne, które ma na celu poprawę warunków życia jednostki i społeczeństwa oraz złagodzenie ludzkiego cierpienia i rozwiązywanie problemów społecznych. Pracownicy socjalni są zawodowymi opiekunami, pracującymi z ludźmi na rzecz rozwinięcia ich zdolności i zwiększenia ich możliwości działania. Ponadto działają w celu udostępnienia pomocy społecznej,

zorganizowania służb socjalnych oraz rozwinięcia struktur społecznych tworzących możliwości tego działania (Kamiński 2000, s. 432; Matyjas 2003, s. 250).

Praca socjalna jest jednym z wielu rodzajów zachowań prospołecznych, występujących równolegle z innymi tego rodzaju zachowaniami podejmowanymi z pobudek altruistycznych, religijnych czy humanitarnych. Jest ona profesjonalną działalnością mającą na celu pomoc jednostkom i grupom społecznym w identyfikacji ich problemów oraz ułatwienie i wsparcie w ich rozwiązywaniu przez działania edukacyjne, wspierające i korekcyjne. Jej celem jest również promowanie powszechnego dobrobytu, wyrównanie szans i zapobieganie dyskryminacji społecznej.

Praca socjalna, rozumiana jako proces rozwiązywania problemu, jest profesjonalnym pomaganiem, a więc procesem świadomym i celowym, który przywraca zdolność do prawidłowego funkcjonowania bądź poprawę tego funkcjonowania. Pracownicy socjalni, realizując kwestie dotyczące świadczeń z pomocy społecznej, rozwiązują problemy zaspokajające potrzeby poszczególnych klientów. Rozwiązując te problemy, tworzą politykę społeczną na szczeblu instytucji i społeczności. W podstawowym modelu pracy socjalnej rozwiązania problemów są złożone i przebiegają w kilku formach: analiza problemu; rozpatrzenie rozwiązań; wybranie najlepszych sposobów rozwiązania problemów i zaspokajanie potrzeb; ocena tych zmian.

Pracownik socjalny pracuje wspólnie z klientem nad dokonaniem zmiany w jego sytuacji życiowej, wykorzystując wzajemną wiedzę i doświadczenie. Do współpracy w rozwiązaniu problemu pracownik socjalny wnosi fachową wiedzę, umiejętność zachowań ludzkich (interpersonalnych), dysponowanie środkami danego ośrodka pomocy społecznej i metody działania zawodowego. Klienci natomiast wnoszą własne doświadczenie, wzory relacji rodzinnej i środowiskowej oraz inicjatywę rozwiązania swoich problemów.

Pracownik socjalny, uznając zdefiniowanie przez klienta jego problemu, bierze pod uwagę możliwości samodzielnego jego rozwiązania, tym samym respektuje zadania klienta co do rozwiązania problemu oraz prawo do samostanowienia. Relacja między nimi polega na współpracy i partnerstwie oraz dostrzeganiu przez pracownika socjalnego, że klient jest kompetentną osobą i potrafi stawić czoło problemom. Pracownik socjalny stosuje zasadę wzmocnienia, pamiętając o prawach klienta w procesie interwencji: klient ma prawo wiedzieć, jak wygląda problem; ma prawo wiedzieć, że sam jest zdolny do rozwiązania problemu.

Celem pracy socjalnej jest więc działanie na rzecz wzmocnienia klienta. W tej działalności jako jedną z form pracy socjalnej stosuje się kontrakt społeczny (pisemny lub ustny), który stwarza możliwości zwiększenia skuteczności pracy socjalnej (Gołębiewski 2009, s. 65-72).

Podsumowując koncepcję i pojęcie pracy socjalnej, należy stwierdzić, że różne jej definicje podkreślają zgodnie, iż jest ona profesjonalnym, zorganizowanym i celowym działaniem o charakterze prospołecznym, które powinno być realizowane według zasad i metod specyficznych dla tego zawodu (Matyjas 2003, s. 250-251; Kamiński 2000, s. 433; de Robertis 1998).

Literatura: T. K a m i ń s k i, *Praca socjalna jako działalność zawodowa*, „Seminare” 2000, nr 16, s. 431-448; J. S z m a g a l s k i, *Teoria pracy socjalnej a ideologia i polityka społeczna. Przykład amerykański*, Warszawa 1994 (1996); K. M a r z e c - H o l k a (red.), *Pomoc społeczna. Praca socjalna. Teoria i praktyka*, t. 1-2, Bydgoszcz 2003; B. M a t y j a s, *Zakres kompetencji pracownika socjalnego w kontekście nowych wyzwań*, w: K. M a r z e c - H o l k a (red.), *Pomoc społeczna. Praca socjalna. Teoria i praktyka*, Bydgoszcz: Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego 2003; E. T r a f i a ł e k, *Środowisko społeczne i praca socjalna*. Katowice 2001; T. G o ł ę b i o w s k i, *Kontrakt socjalny jako szansa zwiększenia skuteczności pracy socjalnej*, w: J. M a z u r (red.), „*Ex caritate pro bono*”. *Szkice o pracy socjalnej*, Lublin–Kraków: Katedra Polityki Społecznej i Etyki Politycznej KUL–Wydawnictwo Platan 2009, s. 65-72; J. M a z u r (red.), *Ex caritate pro bono. Szkice o pracy socjalnej*, Lublin–Kraków: Katedra Polityki Społecznej i Etyki Politycznej KUL–Wydawnictwo Platan 2009; C. d e R o b e r t i s, *Metodyka działania w pracy socjalnej*, Katowice: Biblioteka Pracownika Socjalnego 1998; Rezolucja Rady Europy nr 16 (1967); B. D u b o i s, K. K r o g s r u d M i l e y, *Praca socjalna*, Warszawa 1996; J. K w a ś n i e w s k i (red.), *Praca socjalna. Pomoc społeczna*, Katowice: Biblioteka Pracownika Socjalnego 1998; *Kodeks Etyczny Amerykańskiego Stowarzyszenia Pracowników Socjalnych*, uchwalony w 1979 r. przez doroczny zjazd delegatów, wprowadzony w życie z dniem 1 lipca 1980 r., tłum. H. Grzegołowska-Klarkowska, w: J. K w a ś n i e w s k i (red.), *Praca socjalna. Pomoc społeczna*, Katowice: Biblioteka Pracownika Socjalnego 1998, s. 115-124; *Code of Ethics of the National Association of Social Workers*, approved by the 1996 NASW Delegate Assembly and revised by the 2008 NASW Delegate Assembly (Kodeks Etyki Krajowego Stowarzyszenia Pracowników Socjalnych, zatwierdzony w 1996 r. przez Zgromadzenie Delegatów NASW, zmieniony w 2008 r. przez Zgromadzenie Delegatów NASW, <http://www.socialworkers.org/>; Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, Dz.U. z dnia 15 kwietnia 2004 r., nr 64, poz. 593, t.j. Dz.U. z dnia 21 października 2009 r., nr 175, poz. 1362; Ustawa z dnia 16 lutego 2007 r. o zmianie ustawy o pomocy społecznej, Dz.U. z 2007 r., nr 48, poz. 320.

Słowa kluczowe: praca socjalna, zawód, definicje i pojęcia, National Conference of Social Work.

Key words: social work, profession, definitions and notions, the National Conference of Social Work.

Ks. Jerzy Koperek
Katedra Życia Społecznego Rodziny KUL